

Peter Zeeman

Dankwoord bij de aanvaarding van de Aleida Schotprijs 2020

Peter Zeeman (1954) studeerde Russische taal- en letterkunde en promoveerde cum laude op Osip Mandelstam. Hij was docent aan de Universiteit van Amsterdam en eindredacteur bij de Open Universiteit van Literatuur en context. Een inleiding in de literatuurwetenschap (1991). Hij recenseerde en publiceerde in kranten (o.a. NRC Handelsblad, Het Parool) en tijdschriften (o.a. De Gids, De Revisor, De tweede ronde) en vertaalde Russische literatuur, vooral van Brodsky, maar ook van Tolstoj, Babel en Mandelstam. Hij won de Aleida Schotprijs eerder al in 1991. Dit dankwoord, uitgesproken op vrijdag 1 oktober 2021 in de Waalse Kerk te Amsterdam, verscheen eerder op de website van de Aleida Schot Stichting.

Dankwoord bij de aanvaarding van de Aleida Schotprijs 2020

Familie, vrienden, medeslavisten en overige aanwezigen, fijn dat jullie gekomen zijn om deze feestelijke prijsuitreiking luister bij te zetten.

Dát jullie er zijn, mag op zich al een wonder heten. Want het kan twee dingen betekenen: ofwel dat jullie helemaal geen corona hebben gehad, ofwel dat jullie een besmetting succesvol hebben doorstaan. In beide gevallen – gefeliciteerd! Geldt trouwens ook voor mijzelf.

Het begon inmiddels meer dan anderhalf jaar geleden. Op zomaar een dinsdagavond in de tweede week van maart 2020 rinkelde bij mij thuis plotseling de telefoon. Ik schrok daar eerlijk gezegd een beetje van. Die schrikreactie is het gevolg van een traumaatje dat ik heb opgelopen in een nogal ingewikkelde en intensieve periode, zo'n twintig jaar geleden, waarin ik mijn tijd moest verdelen tussen mijn gezin, het mantelzorgen van mijn inmiddels overleden moeder en verreweg de grootste klus die ik ooit op me heb genomen, namelijk het vertalen van *Vojna i mir*, *Oorlog en vrede*. De oerversie wel te verstaan, een wetenschappelijk verantwoorde reconstructie, die weliswaar korter was dan de reguliere uitgave, maar die toch altijd nog een kleine duizend pagina's telde en daarbij vooral tegen het eind nogal eens rammelde en merkwaardige overgangen vertoonde, wat het vertalen er niet eenvoudiger op maakte.

Het rinkelen van de telefoon voorspelde destijds meestal niet veel goeds: er was weer iets loos bij mijn moeder en ik moest opdraven. En maar al te vaak gebeurde zoiets uitgerekend op momenten dat ik mij het hoofd brak over het wijdlopijge Russisch van onze graaf Ljev Tolstoj. De keren dat ik die man vervloekt heb! En dat lag niet alleen aan Tolstoj, maar voor een groot deel ook aan mijzelf. De instelling en de gevoeligheid van de poëzievertaler die ik toen vooral was, met name het eindeloos wikken en wegen van ieder afzonderlijk woord, bracht ik mee naar het negentiende-eeuwse ronkende proza van een veelschrijver. Niet zo handig, want ik had kunnen weten dat het soortelijk gewicht van een woord in een roman nu eenmaal veel minder bedraagt dan dat van een woord in een gedicht. Ik was als een sprinter die deelnam aan een marathon. Er leek geen einde aan te komen, en ik prees me gelukkig als ik iets meer dan een pagina per dag haalde. Na lang geploeter en het overwinnen van allerlei obstakels heb ik uiteindelijk toch de finish gehaald. En het resultaat mocht er zijn, al zeg ik het zelf.

Goed, mijn huistelefoon rinkelde dus een dikke anderhalf jaar geleden. Maar aan de andere kant van de lijn klonk natuurlijk al lang niet meer de stem van mijn moeder, noch die van haar huisarts of een van de vele lieve thuiszorgdames. Nee, het bleek het karakteristieke stemgeluid te zijn van Arthur Langeveld, mij niet onbekend, maar het was toch wel een tijdje terug. Nu beving mij niet zozeer schrik, als wel een mengeling van verbazing en een zekere ongerustheid. Wat moet die nou ineens van me? Hij zal me toch niet gaan vragen om weer iets te doen, ik bedoel, om weer iets te gaan vertalen? Nee, dat was niet het geval. Hij bleek voorzitter te zijn van de jury van

de Aleida Schot Stichting. Wist ik niet, maar zo ging het wel de goede kant op. En inderdaad, mij bleek de prijs te zijn toegekend. Volkomen terecht, reageerde ik. Beter laat dan nooit, voegde ik er volgens mij ook nog aan toe. Maar dat klopt eigenlijk niet, want ik heb de prijs al eens eerder ontvangen, en wel in 1991, voor mijn aandeel in de bloemlezing *De herfstkreet van de havik* van Nobelprijswinnaar Joseph Brodsky.

De toekenning van een oeuvreprijs is bij uitstek het moment om even terug te blikken. En omziend, kan ik met een tevreden gevoel constateren dat de cirkel rond is. In een paar opzichten. Mijn loopbaan als slavist ging zo'n vijfendertig jaar geleden van start met een proefschrift over de dichter Osip Mandelstam. Mijn allerlaatste vertaalklus, inmiddels drie jaar geleden, betrof een beroemd essay over Dante van diezelfde Mandelstam. Voor mijn eerste serieuze vertaalopdracht, de gedichten van Joseph Brodsky, kreeg ik, zoals gezegd, de Aleida Schotprijs en nu ik definitief een punt achter het vertalen heb gezet krijg ik die opnieuw. Hoe mooi is dat, een bekroning zowel aan het begin als aan het einde van een carrière! Met de vertaling van Mandelstams opstel over Dante heb ik bovendien, als ik me niet vergis, alle literaire genres een keer onder handen gehad. Zoals daar zijn: het korte verhaal, onder anderen Isaak Babel. Het dagboek, eveneens Babel. Poëzie, te veel om op te noemen, van de middeleeuwen tot heden. De klassieke roman, *Oorlog en vrede*. Drama, de twee toneelstukken van Brodsky. En tot slot, zoals ik al zei, het literaire essay.

In een van zijn opstellen heeft Brodsky vertalen het 'belangrijkste voertuig van onze beschaving' genoemd. Niet gering, maar ik denk dat daar een kern van waarheid in zit. En als dat inderdaad zo is, dan ben ik blij dat ik mijn steentje heb kunnen bijdragen en de beschaving een paar millimeter vooruit heb kunnen helpen.

Een toespraak zoals deze is niet volledig zonder een dankzegging. Dus daar gaan we. Om te beginnen dank ik het bestuur van de Aleida Schot Stichting, in het bijzonder Susan van Oostveen, en uiteraard de jury voor de eer die mij opnieuw ten deel is gevallen. Dan wil ik graag een drietal personen vermelden met wie ik heel prettig heb samengewerkt in een aantal grote projecten. Kees Verheul, die betrokken was bij diverse uitgaven van het werk van Brodsky. Dan Willem Weststeijn, ooit een van mijn docenten tijdens mijn studie Russische taal- en letterkunde. Samen met hem, toen hij al hoogleraar was geworden, heb ik *De Spiegel van de Russische Poëzie* mogen maken. En heel graag noem ik ook Yolanda Bloemen, met wie ik een bloemlezing uit het werk van Osip Mandelstam het licht heb doen zien. Dat was tevens een mooi voorbeeld van een geslaagde samenwerking tussen Amsterdam en Leiden. Inmiddels beschouw ik haar als een vriendin, ook al zien we elkaar weinig. Ten slotte dank ik Gerjanneke, mijn echtgenote, die lief en leed met mij deelt en altijd heeft gezorgd voor een solide financiële basis, waardoor ik in staat ben geweest mij onledig te houden met zoiets ijdels als het vertalen van Russische literatuur.

Ik dank jullie allen voor de aandacht.